

Nr 78.

Ankom till riksdagens kansli den 21 maj 1927 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av en allmän jordbruksräkning.

I en till riksdagen den 4 mars 1927 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 216, har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att för anordnande under år 1927, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet föreslagits, av en allmän jordbruksräkning må tagas i anspråk erforderligt belopp av de av riksdagen å extra stat för ett vart av åren 1921 och 1922 för anordnande av en sådan räkning anvisade medlen.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner nämligen nr 332 i första kammaren av herr *Sjöblom* och nr 447 i andra kammaren av herr *Osberg* har hemställts att riksdagen behagade bifalla det förslag till anordnande av en allmän jordbruksräkning, som innehålles i Kungl. Maj:ts proposition nr 216 av den 4 mars 1927, samt att bland uppgifterna i den närmaste jordbruksräkningen upptagas även de i motionerna angivna uppgifterna rörande utsäde, kornas rasfördelning och deras användning som dragare, födelser och slakt av vissa husdjur samt stenfruktsträd.

Motioner.

Beträffande utredningen i ärendet hänvisas till berörda statsrådsprotokoll.

Sedan riksdagen för vart och ett av åren 1921 och 1922 anvisat ett extra reservationsanslag av 70,000 kronor för anordnande av en jordbruksräkning samt statistiska centralbyrån och lantbruksstyrelsen i skrivelse den 8 december 1924 inkommit med förslag till jordbruksstatistikens ordnande, föreslog Kungl. Maj:t i proposition nr 125 den 13 mars 1925 riksdagen medgiva, att för anordnande under 1925 av en allmän jordbruksräkning erforderligt belopp av ovannämnda, för ändamålet anvisade medel måtte tagas i anspråk. I enlighet med vad riksdagen i skrivelse den 27 maj 1925, nr 251, anmälde vann nämnda proposition icke riksdagens bifall, men anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t ville med beaktande av vad som anförts i jordbruksutskottets, av riksdagen godkända utlåtande nr 56 taga i förnyat övervägande frågan rörande jordbruksstatistikens ordnande samt för riksdagen framlägga det förslag, som därav kunde föranledas.

I nysnämnda utlåtande anförde jordbruksutskottet i huvudsak följande:

Redan den omständigheten, att frågan om jordbruksstatistikens omläggning i sin helhet ännu icke föreläge i det skieck, att slutlig ståndpunkt därtill kunde tagas, syntes utskottet ägnad att väcka allvarliga betänkligheter mot att för det dåvarande besluta om anordnande av en allmän jordbruksräkning. En sådan sammanhängande nämligen så nära med den allmänna jordbruksstatistiken, att ett bifall till propositionen skulle innebära ett fastslående från riksdagens sida dels att införskaffandet av uppgifter om arealens användning och husdjurens antal även sedermera skulle ske genom jordbruksräkningar och dels att komplettering av dessa uppgifter skulle äga rum på i propositionen angivet sätt. Härtill komme, att någon närmare plan för jordbruksräkningens utförande icke föreläge, som möjliggjorde ett bestämt ståndpunktstagande till frågan därom.

Beträffande sättet för insamlande av de i jordbruksräkningen ingående uppgifterna angående åkerjordens användning och antalet kreatur, i vilket avseende det enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle åligga hushållningssällskapen att genom de efter omorganisationen inrättade nya underavdelningarna för socknarna och, i den mån sådana funnes inrättade, motsvarande avdelningar för härad insamla nämnda uppgifter, ville utskottet framhålla att, enligt vad som blivit för utskottet upplyst, icke inom alla hushållningssällskap den nya organisationen ännu hunnit genomföras på ett sätt, som möjliggjorde realiserandet av förslaget i fråga. Icke heller framginge av den föreliggande utredningen, om allmän uppgiftsplikt skulle vid laga ansvar åligga de enskilda jordägarna eller om uppgifternas insamlande skulle verkställas av hushållningssällskapens underavdelningar genom hänvändelse till jordbrukarna inom de olika underavdelningarnas områden. Vidare hade utskottet fäst sig vid, att hushållningssällskapen, vilka det på sätt ovan nämnts skulle åligga en betydande skyldighet i förevarande avseende, icke hörts över det av statistiska centralbyrån och lantbruksstyrelsen framlagda förslaget, varpå förevarande proposition grundats. I samband därmed torde ock stå, att någon närmare utredning beträffande de erforderliga kostnaderna icke föreläge. Departementschefen hade ock i fråga därom uttalat, att nu icke kunde avgöras, om hushållningssällskapen borde åläggas deltaga i kostnaderna för uppgifternas insamlande, utan att det borde överlämnas åt Kungl. Maj:t att träffa avgörande härvidlag. I nu angivet avseende hade i en av herr von Sneidern m. fl. väckt motion gjorts gällande, att hushållningssällskapen komme att nödgas att, åt vilka arbetet än anförtroddes, betala ersättning för dess utförande. I fråga om ersättningens storlek hade statskontoret ifrågasatt, att hushållningssällskapen borde erhålla bidrag av statsverket med exempelvis hälften eller två tredjedelar av sällskapets kostnader för uppgifternas insamlande, vilka kostnader beräknats till 10 öre per brukningsdel.

Utskottet ansåge sig i ärendets dåvarande skieck icke kunna taga ställning till det föreliggande förslaget. Visserligen ansåge utskottet, att de otillfredsställande resultaten av den dittills tillämpade metoden torde helt utesluta dess fortsatta användning, men å andra sidan kunde utskottet icke finna i propositionen några så vägande skäl anförda för den föreslagna jordbruksräkningens omedelbara företagande, att icke med åtgärder i sådant avseende utan nämnvärd olägenhet torde kunna anstå ytterligare ett år.

Det förslag till jordbruksstatistikens ordnande, som framlagts i Kungl. Maj:ts förevarande proposition, grundar sig närmast på ett av statistiska centralbyrån avgivet förslag i ämnet.

Förslaget kan i korthet sammanfattas i följande huvudpunkter:

1. För jordbruksstatistiken grundläggande uppgifter, huvudsakligen angående ägovidden och dess fördelning, åkerarealens användning för odling av olika växtslag samt antalet kreatur, skola insamlas genom allmänna, vart femte år företagna jordbruksräkningar, vilka äga rum i samband med de allmänna fastighetstaxeringarna och grunda sig på vid sagda taxeringar avgivna deklARATIONER. (Allmänna jordbruksräkningar.)

2. För erhållande av kännedom om de årliga förändringarna i åkerjordens användning samt kreaturens antal insamlas för varje år uppgifter angående nyssnämnda förhållanden från omkring $\frac{1}{10}$ av samtliga brukningsdelar. (Representativa undersökningar.)

3. I den nuvarande årliga skördestatistiken föreslås vissa mindre förändringar, men med bibehållande i huvudsak av dess hittillsvarande anordning.

I fråga om *insamlandet av uppgifter för de allmänna jordbruksräkningarna* innebär förslaget i huvuddrag att samtliga erforderliga uppgifter insamlas å de allmänna fastighetsdeklarationerna, vilka först utnyttjas för taxeringsarbetet och därefter överlämnas till statistiska centralbyrån för den statistiska bearbetningen.

Departementschefen har med avseende å den i punkt 1 föreslagna anordningen framhållit att, därest på sätt i proposition nr 210 med förslag till taxeringsförordning föreslagits att skyldighet ålägges beredningsnämndernas ordförande att för varje kommun, så vitt angår jordbruksfastighet, upprätta en sammanfattande översikt över ägoslagens areal och åsätta taxeringsvärden, jordbruksstatistiken komme icke endast att utan särskilda åtgärder mottaga de erforderliga uppgifterna i nämnda avseende utan därjämte att utan mera nämnvärda kostnader erhålla detta material bearbetat och sammanställt. Härigenom vunnes en icke oväsentlig kostnadsbesparing.

Beträffande *de statistiska uppgifternas innehåll* har statistiska centralbyrån ansett, att utöver de uppgifter, som skulle avgivas till ledning för taxeringen, avseende fastighetens areal, användning och byggnader, den senast för fastigheten erlagda köpeskillingen, hyror och därmed jämförlig avkastning av fastigheten, till fastigheten hörande särskilda förmåner samt, beträffande jordbruksfastighet, kreatursbesättningen och skogen vid en sammanslagning med jordbruksräkningarna för jordbruksfastighet borde tillkomma uppgifter angående nyodlingar, täckdikning, gödselvärd, antalet fruktträd och åkerjordens användning, varjämte uppgifterna angående antalet husdjur skulle bliva avsevärt mera detaljerade. För »annan fastighet» skulle deklARATIONERNA komma att utökas med uppgifter angående arealen av trädgård och åker samt angående antalet husdjur.

Departementschefen har i fråga härom anfört följande:

»Av bilaga till detta protokoll framgår, vilka uppgifter statistiska centralbyrån föreslagit böra infordras vid den första allmänna jordbruksräkningen. I förslaget hava lantbruksstyrelsen, stuteriöverstyrelsen och chefen

för generalstaben ifrågasatt vissa ändringar och tillägg. Det torde icke vara nödvändigt eller ens lämpligt att redan nu taga definitiv ståndpunkt till de i detta sammanhang väckta frågorna, då de icke kunna slutligt avgöras annat än i samband med fastställandet av blanketten för den allmänna fastighetsdeklarationen, vilket jag förutsätter kommer att överlämnas till Kungl. Maj:ts beslut. Särskilt är redovisningen av ägoslagens areal nära beroende av vilka uppgifter härutinnan, som erfordras för själva taxeringsarbetet. Det torde likväl icke behöva möta svårigheter att inom ramen för det ur taxeringssynpunkt nödvändiga tillgodose även jordbruksstatistikens, av statistiska centralbyrån framställda önskemål, modifierade med hänsyn till lantbruksstyrelsens berättigade ändringsförslag beträffande betesmarkens redovisning.

Även i övrigt synas mig vid blankettens slutliga fastställande några mindre jämkningar böra vidtagas i statistiska centralbyråns förslag. Så torde vara tillräckligt, att i avdelningen för åkerjordens användning vallen fördelas på slätter- och betesvall och att luzernvall redovisas utan någon specifikation.

Beträffande åldersgränsen mellan unghästar och vuxna hästar synas mig de starkaste sakskalet tala för, att såsom unghästar räknas hästar vid 1—3 års ålder och att hästarna räknas såsom vuxna, så snart de fyllt tre år. Chefens för generalstaben önskemål på denna punkt torde kunna tillgodoses genom för varje kommun utförda beräkningar av antalet hästar i treårsåldern, varefter en uppskattning kan ske av antalet hästar i ålder fyra år och däröver. Vidare synes lämpligt att, för erhållande av kännedom om antalet till krigsbruk tjänliga hästar, bland de vuxna hästarna till en särskild grupp fränskiljas de i åldern 16 år och däröver.

Den av chefen för generalstaben påyrkade detaljerade redovisningen av hästarna efter användningen samt efter deras höjd, vikt och ras ligger vid sidan av de allmänna jordbruksräkningarnas egentliga uppgift och torde därjämte komma att för många jordbrukare erbjuda vissa svårigheter. För att emellertid tillgodose ett av de viktigaste ändamålen, som torde avses med sagda redovisning, vill jag föreslå, att under den ifrågasatta gruppen valacker och ston i ålder 3—15 år i formuläret införes en uppdelning av dessa hästar i lätta, medeltunga och tunga, därvid skulle hänföras till lätta hästar rid- och vagnshästar av nordsvensk och liknande ras, till medeltunga hästar sådana som utgöra korsningar av ardenner eller liknande tung ras och lätta hästar ävensom till tunga hästar sådana som äro av ardenner eller liknande ras. En dylik uppdelning synes ej heller medföra någon större svårighet eller omgång för uppgiftslämnarna.

Till vad lantbruksstyrelsen anfört beträffande uppdelningen av svin torde hänsyn böra tagas vid blankettens slutliga fastställande.»

I de i ämnet väckta motionerna har påyrkats upptagande av vissa ytterligare närmare angivna uppgifter.

Beträffande *planen för de allmänna jordbruksräkningarnas genomförande*

har departementschefen efter att hava återgivit statistiska centralbyråns förslag, till vilket utskottet tillåter sig hänvisa, anført följande:

»Med det nära samband, som här ifrågasatts mellan jordbruksräkningarna och de allmänna fastighetstaxeringarna, måste givetvis nämnda räkningars genomförande i detalj bliva på det närmaste beroende av taxeringsväsendets organisation. Denna är ännu icke definitivt fastställd, men jag utgår i det följande ifrån, att det i proposition nr 210 till innevarande års riksdag framlagda förslaget till taxeringsförordning kommer att bliva, i de punkter som äro av betydelse för jordbruksräkningarna, i huvudsak antaget.

Den plan för jordbruksräkningarnas genomförande, som av statistiska centralbyrån framlagts, synes mig kunna i det väsentliga godkännas, även om dess genomförande på vissa punkter torde komma att möta vissa svårigheter. Då det icke torde vara att påräkna, att taxeringsmyndigheterna skola infordra sådana fastighetsdeklarationer, som icke anses erforderliga för själva taxeringsarbetet, eller granska och komplettera de avgivna deklARATIONERNA i avseende på de speciellt för jordbruksstatistiken avsedda uppgifterna, synes det ofrånkomligt att anlita bistånd från annat håll. Statistiska centralbyrån har i sådant avseende föreslagit hushållningssällskapens underavdelningar. Enär emellertid organisationen av dessa i vissa fall icke torde bliva tillräckligt fast för att omhändervä ifrågavarande uppdrag, synes lämpligare att åt hushållningssällskapen själva överlämna att pröva lämpligaste sättet för arbetets utförande, vare sig detta, såsom oftast torde komma att ske, anförtros åt underavdelningarna eller åt andra sällskapen underlydande organ, särskilt vandringsrättarna. Den första uppgiften för ifrågavarande medhjälpare skulle bliva att vid behov lämna de uppgiftsskyldiga råd och anvisningar vid blankettens ifyllande. Vidare torde deras hjälp vara erforderlig för granskning och komplettering av de avgivna deklARATIONERNA samt infordrande av felande deklARATIONER. I så stor utsträckning som möjligt bör givetvis detta ske utan särskilda tvångsåtgärder. Nödvändigt torde emellertid vara att möjlighet föreligger att kunna tillgripa dylika, enär i annat fall uppgifternas fullständighet och därmed ändamålet med hela jordbruksräkningen skulle kunna riskeras. Där hushållningssällskapens organ icke lyckats på frivillighetens väg erhålla erforderliga uppgifter, torde därför rätt böra medgivas vederbörande sällskap att anmäla förhållandet hos länsstyrelsen, som skulle äga att ålägga försumlig uppgiftsgivare att vid äventyr av vite fullgöra sin uppgiftsskyldighet.

För det arbete, som enligt den här ifrågasatta planen för jordbruksräkningarnas genomförande skulle komma att påvåla hushållningssällskapen och deras organ, synas de böra tillerkännas någon ersättning. För ändamålet synes ett anslag å det av statistiska centralbyrån beräknade beloppet av 25,000 kronor tillfyllest. Detta anslag torde, med ledning i främsta rummet av antalet brukningsdelar, böra av Kungl. Maj:t fördelas mellan hushållningssällskapen, med rätt för dessa att disponera medlen på sätt de efter föreliggande förhållanden finna lämpligt.»

För erhållande av kännedom om förändringarna i åkerjordens användning samt i kreaturens antal under de mellan de allmänna jordbruksräkningarna liggande åren skulle enligt det föreliggande förslaget *representativa undersökningar* utföras, vid vilka uppgifter angående ovannämnda förhållanden skulle införskaffas från omkring 10 procent av samtliga brukningsdelar. Med utgångspunkt från de sålunda erhållna uppgifterna kunde därefter för de år, då allmänna jordbruksräkningar icke ägde rum, erforderliga beräkningar utföras angående åkerjordens användning och husdjurens antal.

Efter en närmare redogörelse för statistiska centralbyråns och lantbruksstyrelsens förslag i ämnet har departementschefen anfört följande.

»Enligt nu gällande reglemente för jordbruksstatistiken äger statistiska centralbyrån, för så vitt och i den omfattning ämbetsverket efter samråd med hushållningssällskapen så finner erforderligt, genom hushållningssällskapens sockenombud införskaffa summariska uppgifter för varje socken angående den odlade jordens användning under det löpande året. Av statistiska centralbyrån och lantbruksstyrelsen har emellertid framhållits, att ifrågavarande uppgifter vore för sockenombuden svåra att meddela och därjämte gäve ett mindre tillfredsställande resultat. I anledning härav hava ämbetsverken föreslagit metodens utbytande mot representativa undersökningar. Det måste otvivelaktigt vara av vikt att få de årliga uppgifterna angående åkerjordens användning förbättrade och att kunna följa de inträffade förändringarna i kreaturstammens storlek. Beträffande genomförbarheten av ämbetsverkens förslag kan jag dock icke underlåta att ställa mig tveksam till möjligheten att på frivillighetens väg, utan åläggande av uppgiftsplikt eller vidtagande av andra mera effektiva åtgärder, erhålla uppgifter från ett så betydande antal jordbrukare. Det synes mig, att uppgiftsinsamlingen skulle särskilt i de vidsträckta socknarna i de nordliga delarna av landet komma att för hushållningssällskapens underavdelningar medföra åtskilliga svårigheter. Jag delar därför lantbruksstyrelsens i dess yttrande uttalade farhågor, att uppgiften icke alltid kommer att kunna fullgöras av sockenavdelningarna med deras i åtskilliga fall svaga organisation, samt ansluter mig närmast till styrelsens förslag, att det bör stå hushållningssällskapen fritt att för införskaffande av ifrågavarande uppgifter anlita antingen sockenavdelningarna eller ock sina vandringsrättare eller andra underlydande organ. Jag finner dock hela denna fråga alltför oviss, för att jag för närvarande skall kunna taga definitiv ståndpunkt till densamma, och anser därför, att den bör bliva föremål för ytterligare utredning och att under tiden uppgifter angående den odlade jordens användning utan större olägenhet må kunna inhämtas enligt den hittills använda metoden.»

I fråga om *den årliga skördestatistiken* innebär det föreliggande förslaget vissa jämkningar, med avseende å vilka utskottet tillåter sig hänvisa till propositionen.

Kostnaderna för jordbruksstatistiken har statistiska centralbyrån beräknat på följande sätt:

I. Den årliga statistiken.

	Totalkostnad kronor	Kostnad per år kronor
Avlöningar (inklusive dyrtidstillägg)	—	22,400
Tryckningskostnader	—	4,900
Summa kronor	—	27,300.

II. Jordbruksräkning.

	Totalkostnad kronor	Kostnad per år kronor
Insamlingskostnader	25,000	5,000
Avlöningar (inkl. dyrtidstillägg)	70,000	14,000
Maskiner och räknekort	12,000	2,400
Tryckningskostnader	10,000	2,000
Summa kronor	117,000	23,400.

III. Representativ räkning.

Avlöningar (inkl. dyrtidstillägg)	—	9,500
Tryckningskostnader	—	1,000
Summa kronor	—	10,500.

Summa för hela jordbruksstatistiken kronor 61,200.

Departementschefen har härom anfört följande.

»Gent emot statistiska centralbyråns uppskattning av kostnaderna för en allmän jordbruksräkning har jag intet att erinra. Även jag är av den mening, att utgifterna för dyrtidstillägg och tryckning böra bestridas av de för respektive ändamål å sjunde huvudtiteln beviljade särskilda anslag. Avdragas nämnda utgifter (10,200 + 10,000 =) 20,200 kronor från kostnaderna för jordbruksräkningen, 117,000 kronor, återstår därefter ett belopp av 96,800 kronor att bestridas av de av riksdagen för åren 1921 och 1922 för anordnande av en allmän jordbruksräkning beviljade extra reservationsanslagen å sammanlagt 140,000 kronor.

Av mig föreslagna förändringar i jordbruksstatistikens organisation påkalla inga särskilda anslag å riksstaten.»

Beträffande först de i ämnet väckta motionerna, avseende att bland uppgifterna för den allmänna jordbruksräkningen skulle upptagas vissa ytterligare uppgifter, torde det av skäl som departementschefen anfört icke vara nödvändigt eller ens lämpligt att redan nu taga definitiv ståndpunkt till frågan vilka uppgifter, som böra ifrågakomma. Det vill emellertid synas utskottet som lämpligheten av en utsträckning av dessa uppgifter på sätt motionärerna påyrka kan starkt ifrågasättas.

Utskottet.

Under erinran att Kungl. Maj:ts ovan berörda proposition nr 210 med förslag till taxeringsförordning blivit i de punkter, som äro av betydelse för jordbruksräkningarna, i huvudsak tillstyrkt av första särskilda utskottet, får utskottet, som icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts nu förevarande framställning, hemställa,

att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med avslag å motionerna I: 332 och II: 447 medgiva, att för anordnande under år 1927, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet föreslagits, av en allmän jordbruksräkning må tagas i anspråk erforderligt belopp av de av riksdagen å extra stat för ett vart av åren 1921 och 1922 för anordnande av en sådan räkning anvisade medlen.

Stockholm den 20 maj 1927.

På jordbruksutskottets vägnar:

G. SEDERHOLM.

• Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från Första kammaren: herrar *Sederholm, Nilsson* i Kabbarp, *Boberg, Sjöblom, Gabrielsson, Andersson* i Fältenborg, *Kropp* och *Alexander Nilsson*; samt

från andra kammaren: herrar *Olsson* i Broberg, *Johansson* i Uppmälby, *Peltersson* i Bjälbo, *Carlström, Andersson* i Grimbo, *Sjölander, Hedlund* i Häste, *Björk* och *Olsson* i Rödningberg.

Reservation

av herr *Sjöblom*.